

Förbättrad miljö och ekonomi går att förena i potatis- och grönsaksodling!

Sammanfattning

- ▶ **God styrning och kontroll** av din verksamhet är avgörande för att uppnå önskat resultat för miljön och ekonomin.
- ▶ **Välj bra växtföljd** och lagom stor odling i förhållande till din areal.
- ▶ **Samverka med andra odlare** för att uppnå bättre växtföljder.
- ▶ Välj vattengiva och bevattningsmetod **med omsorg**.
- ▶ **Fånggrödor** är ekonomiskt fördelaktigt på många gårdar.
- ▶ Lägg upp en **gödselstrategi** för stall- respektive handelsgödsel.

Det är sällan som en förmögenhet byggs upp enbart genom ett enda stort beslut eller en enda stor händelse. Många miljöåtgärder är lönsamma och bidrar till kapitalupbyggnad, framförallt när de upprepas under flera år. Foto Sveriges riksbank

Förbättrad miljö och förbättrad ekonomi går i många fall att förena för den enskilde företagaren för relativt många åtgärder. En vanlig orsak till detta är att en ökad resursanvändning inom odlingen kostar pengar samtidigt som det i många fall finns ett samband mellan ökad resursanvändning och ökad miljöbelastning. Exempel på detta är jordbearbetning, användning av kemiska bekämpningsmedel samt gödsling med kväve och fosfor.

En fråga man ibland bör ställa sig är varför lönsamma åtgärder för att minska miljöbelastningarna inte utföres. Det finns säkert många vitt skilda förklaringar till detta. Var och en som vill arbeta för bättre miljö och bättre lönsamhet för Sveriges potatis- och grönsaksodlare bör fundera på denna frågeställning.

Bland åtgärderna för förbättrad ekonomi och förbättrad miljö återkommer några honnörsord. Dessa honnörsord är:

Text
Håkan Rosenqvist

- **Samverkan** i många former ökar dina inkomster.
- **Precision** med rätt åtgärder i rätt kvantitet vid rätt tidpunkt och på rätt plats.
- **Kontroll och uppföljning** ger lärdomar och är underlag för anpassningar.
- **Styrning** av verksamheten för att uppnå önskat resultat.

Genom att arbeta med sitt företag utifrån dessa fyra honnørsord finns det både goda möjligheter att förbättra sin lönsamhet och samtidigt minska miljöbelastningen.

Viktigt med rätt åtgärder

Styrning och kontroll av företaget är bland det viktigaste för företagare. Den som är medveten om hur han eller hon kan styra sitt företag samt genomföra rätt beslut kommer att ha lättare att uppnå sina mål och ha tillfredställande ekonomiskt resultat. Genom kunskap och förmåga att genomföra åtgärder som är lönsamma ges företaget goda möjligheter att utvecklas i önskad riktning.

Miljöförbättrande åtgärder och sådana som förbättrar ekonomin för företagaren går ibland att förena och ibland är det en ekonomisk uppoffring att genomföra vissa miljöförbättrande åtgärder. Därmed gäller det att genomföra rätt åtgärder. Det är viktigt att du som företagare sätter dig ned och funderar på vilka åtgärder som kan vara aktuella på just ditt företag.

Många bäckar små...

Varje enskild åtgärd handlar kanske inte om stora belopp, men tillsammans ger åtgärderna effekt på resultaträkningen. Många små beslut i rätt riktning leder till rejäla belopp. Utförs dessutom åtgärderna på många hektar under många år kan den ekonomiska betydelsen bli väsentlig.

Att göra rätt åtgärder i rätt tid med bra precision är viktigt både för företagets lönsamhet och för miljön. God styrning och kontroll av verksamheten får med andra ord både ta tid i anspråk och kosta pengar. Planera aktivt för att bygga upp den kunskap som just ditt företag behöver.

Hög skörd med bra kvalitet viktigt för odlingsekonomin

I grödor med hög omsättning behöver det inte vara särskilt stora förändringar i skördens storlek eller kvalitet för att det skall få stor betydelse på det ekono-

Korta rader i spets leder till höga maskinkostnader samt bekämpning och gödsling utanför gröda. Foto Håkan Rosenqvist

miska resultatet. Därmed är det viktigt att både arbeta för att få höga hektarskördar och en kvalitet som ger ett bra pris på produkten. Det finns flera olika faktorer som styr skördens storlek och skördens kvalitet. Några sådana är att styra odlingsinsatserna väl, ha en bra växtföljd och lagom stor odling i förhållanden till areal och vad man hinner med att sköta på ett bra sätt.

Är potatisarealen rätt anpassad? Korta rader i spetsar på fältet samt vändtegar har oftast en betydligt sämre odlingsekonomi än fältet i helhet. Kostnaderna för att odla dessa delar av fältet är högre än för fältet i helhet samtidigt som intäkterna är lägre. Dels kommer det att sprutas och spridas mer gödning utanför grödan eller dubbelköras vid spetsar och vändtegar och dels kommer maskinkostnaderna att bli högre. Korta rader leder även till låg maskineffektivitet. På vändtegar är dessutom ofta skörden lägre, samtidigt som kvaliteten på grödan på vändtegen avviker från det övriga fältet. Att tråda vändtegar eller att ha gräsbevuxna vändtegar är ofta ett ekonomiskt intressant alternativ.

Det går att göra åtgärder för att öka den ekonomiska optimala potatis- eller grönsaksarealen för det enskilda företaget. På maskinsidan kan det finnas möjlighet till samverkan med andra potatis- eller grönsaksodlare. Det kan även finnas andra organisatoriska lösningar. Genom att odla t ex potatis på en annan gård som inte odlar potatis kan potatisarealen ökas utan att växtföljden ansträngs. Den icke potatisodlande lantbrukaren kan i gengäld odla andra grödor på potatisodlarens mark. På detta sätt har båda gårdarna fått en förbättrad växtföljd. En viktig fråga

som potatis- och grönsaksodlaren bör ställa sig är: Har jag rätt areal med potatis och grönsaker?

Nedanstående frågor kanske leder till reflektioner. Hur skulle du som odlare besvara dessa frågor?

- Vad skulle nettot bli av olika arealer?
- Är nettot av potatis- och grönsaksodling högre än andra grödor?
- Räcker bevattningskapaciteten?
- Hur skulle skörd och kapacitet ändras med mindre areal att bevattna?
- Vad är nettot på de först upptagna potatisarna, mitt i säsongen samt de sista potatisarna?
- Är det tillräckligt långt mellan växtföljdrävarande grödor i växtföljden?
- Hur är maskinkapaciteten rätt anpassad och hur kan anpassning uppåt eller nedåt ske?
- Skaffa mer mark att odla potatis eller grönsaker på, markbyten?

Att göra insatser med hög precision vid rätt tidpunkt samt ha god växtföljd och lämplig jord för grödan, är viktigt för att få en bra ekonomi med låg miljöbelastning. Genom att tänka igenom hur nedanstående punkter kan vara aktuella för ditt företag, finns det kanske några punkter som kan vara intressanta för dig att arbeta vidare med.

- Bra växtföljder – friska kulturer
- God styrning av vatten, växtnäring och bekämpning
- Högt kapacitetsutnyttjande på maskiner med låga läglighetskostnader. Samverkan?
- Hög kunskapsnivå och genomförande av rätt åtgärder vid rätt tidpunkt.
- Marginalkostnad = Marginalnytta.

Rampbevattning eller traditionell spridare?

Några viktiga saker som påverkar ekonomin av att investera i rampbevattning är kvalitetsskillnader och kvantitetsskillnader på grödan, vattneffektivitet, investeringskostnad, arealunderlag samt kostnader för att flytta bevattningsmaskinerna.

Enligt exempelberäkningar blir extrakostnaden för en bevattningsmaskin med ramp för en gård med specialodlingar på 25 hektar om dessa bevattnas fyra gånger per år ca 4 000 kr per år i ökad avskrivning och ränta, 4 000 kr i ökat underhåll samt ca 14 000 kr per år i ökade kostnader för att flytta maskinen, vilket sammanlagt blir 22 000 kr per år. Från dessa

God styrning av bevattning är viktigt för god miljö och ekonomi.
Foto Peter Malm, Hushållningssällskapet Kristianstad

22 000 kr skall det räknas bort värdet av ökad vattneffektivitet vilket bedöms till ca 25 000 kr per år. Värdet av ökad vattneffektivitet är alltså i samma storleksklass som de sammanlagda ökade kostnaderna.

Dessutom finns det ökade intäkter i form av ökad skörd och förbättrad kvalitet på grödan p g a jämnare bevattning. Det kan även finnas andra fördelar med en högre vattneffektivitet i fall det inte finns obegränsat med vatten tillgängligt för bevattning. Även utnyttjande av kväve kommer att ske på ett effektivare sätt.

Välj vattengiva med omsorg

Vid försök i potatisodlingen ändrades bevattningsgivan från 30-35 mm till 20 mm och antalet bevattningstillfällen ökades. Skörden blev ca 7 procent högre vid den intensivare bevattningen. Dessutom påverkas kvaliteten av antalet bevattningstillfällen. I många situationer kommer det att vara lönsamt att minska bevattningsgivorna och öka antalet bevattningstillfällen.

Med en kostnad per bevattningstillfälle på t ex 1 400 kr per hektar när både fasta och rörliga kostnader för bevattning beaktats innebär varje procent i ökad kapacitet p g a högre vattneffektivitet ca 14 kr per hektar och bevattningstillfälle. För en gård med 25 hektar som bevattnas fyra gånger per år innebär varje procent i högre vattneffektivitet ca 1 400 kr per år i inbesparade bevattningskostnader.

Fånggrödor

Fånggrödor är ekonomiskt intressant på många gårdar i och med stödet på 900 kr per hektar. I många fall är det lämpligt att kombinera fånggrödestödet med stödet för vårbearbetning, vilket ökar intäkterna med 400 kr per hektar.

Nettot av fånggrödor är positivt i många situationer. Kostnaden finns bl a för sådd och utsäde. Kostnaden för sådden kan i vissa fall minskas genom t ex frösåddutrustning på gödningsspredare. Några ekonomiska fördelar utöver stödet är kväveförsörjning till efterföljande gröda samt positiv inverkan på multhalt och aggregatstruktur i jorden. Nackdelar med fånggröda kan vara försenad plöjning vilket kan leda till ökade plöjningskostnader, lägre skörd året därpå samt fleråriga packningsskador.

Fånggrödorna kan även orsaka minskad flexibilitet i växtföljden p g a att åtagandet med fånggrödor är flerårigt. Dessutom finns det inte möjlighet att så höstsådda grödor på fält med fånggrödor.

Radmyllning i grönsaksodling

Det finns olika sätt att radmylla. Exempel på placering av myllningsaggregat är på precisionssåmaskin, planteringsmaskin eller direkt på traktorn, vilket innebär en investering på ca 20 000 kr till 35 000 kr.

Om det sparas 120 kr per hektar i utkörningskostnad med traditionell spridningsteknik, uppkommer extra kostnad för påfyllnad med 50 kr och t ex insparat kväve för 160 kr blir de insparade kostnaderna 230 kr per hektar. Med en utrustning som kostar ca 30 000 kr i inköp krävs det strax under 25 hektar för att denna utrustning skall sänka kostnaderna.

För t ex löksådd och betsådd kan samma såmaskin och gödslingsutrustning användas. Skillnaden mellan sådd med respektive utan radmyllningsutrustning för växtnäring är ca 200 kr per hektar med såmaskin för sockerbetor och lök, när maskinstation anlitas. Om det sparas en körning med traditionell bredspridare kommer det att vara lönsamt med radmyllning i samband med sådd när maskinstation anlitas, om det sparas ca 10 kg kväve per hektar eller det uppnås en skördeökning p g a radmyllningen.

Stallgödsel

Några honnörsord för att uppnå god lönsamhet och god ekonomi inom ett företag är styrning och kontroll samt samverkan. Vid användande av stallgödsel tappar man en del av styrningen p g a att man kanske inte får stallgödsel lika jämnt spridd som handelsgödsel.

Näringsinnehållet i gödseln är inte exakt känd och kan variera mellan olika delar i gödselbehållaren. Kväve i stallgödsel är dessutom inte lika lättillgängligt som i handelsgödsel. Vi kan alltså inte tillgodose växternas växtnäringens behov med samma precision med stallgödsel jämfört med handelsgödsel. Detta innebär att man skall fundera på att styra de större givorna av stallgödsel till sådana grödor som är mindre beroende av precision i växtnäringstillförseln. Grönsaker och potatis har hög ekonomisk omsättning per hektar, vilket gör det mer betydelsefullt att styra odlingsinsatserna väl, jämfört med t ex vall- eller spannmålsodling. Stallgödsel kan även påverka produktkvaliteten.

Det kan finnas anledning att ifrågasätta stora givor av stallgödsel till potatis och grönsaker?

Fosforgödsling

För att finna ut en lämplig fosforgödslingsstrategi kan det vara lämpligt att börja med att fastställa vad som är en ekonomiskt lämplig P-AL klass för de olika fälten. Nästa steg är att lägga upp en gödslingsstrategi för att ta sig till den ekonomiskt lämpliga P-AL klassen.

Är P-AL klassen högre än ca 11, kan fosforgivan med fördel minskas med tanke på dagens prisförhållanden. Odlas bara spannmål, vall och oljevaxter är motsvarande P-AL ca 8. Eftersom potatis har ett högre ekonomiskt optimalt P-AL än spannmål, vall och oljevaxter kan därmed en i många fall lämplig gödslingsstrategi vara att lägga fosforgivan i anslutning till högomsättningsgrödor som potatis, grönsaker och sockerbetor och slopa eller reducera fosforgödslingen till spannmålsgrödorna. Det bör också observeras att potatisen behöver lättlöslig fosfor. Vid skördenivån 30 ton potatis per hektar är en lämplig ersättningsnivå ca 20 kg fosfor per hektar. ■

Detta praktiska råd är en kortversion av broschyren "Miljöekonomi i potatis- och grönsaksodling". I broschyren kan du läsa mer utförligt om de förslagna åtgärderna samt finna fler tips för förbättrad ekonomi och miljö. Beställ broschyren genom hemsidan www.greppa.nu under Lagret, Beställ trycksaker.

